

Faslı
bir genç
kızda
dövmeler

nize dövme işaret koymayacaksınız" (Levililer, 19/28) cümlesiyle her ikisini de nehyetmiştir.

Arapça'da **veşm** kelimesiyle ifade edilen dövme, Hz. Peygamber devrinde Câhiliye çağının bir uzantısı olarak özellikle kadınlar arasında yaygın bulunuyordu. En güzel şekilde yaratılan insanın tabii görüntüsünde değişiklikler yapılmasını hoş karşılamayan Hz. Peygamber, bu türden çeşitli uygulamalar yanında dövme-yi de yasakladı; dövme yapan ve yaptıran kadınlara Allah'ın lânet ettiğini bildirdi (bk. Buhârî, "Libâs", 87; Müslim, "Libâs", 119-120). Bir fiili işleyenin Allah tarafından lânetlenmesi onun haram olduğunu gösterir. Konu ile ilgili hadis metinlerinde sadece kadınların zikredilmesinin sebebi, Arap toplumunda bugün olduğu gibi daha çok kadınların dövme yaptırmasıdır. Dövme yaptırmanın dinî hükmü açısından kadınla erkek arasında fark yoktur. Nevevî, sağlık bakımından zarar vermediği takdirde dövmenin vücuttan giderilmesi gerektiğini söyler. Yapılacak operasyonun vücuda zarar vermesi veya geride çirkin bir manzara bırakması sebebiyle dövme giderilemezse kişi tövbe etmekle günahından kurtulur (Şerhu Müslim, XIV, 106).

BİBLİYOGRAFYA:

Buhârî, "Libâs", 83, 86, 87, "Tıb", 36; Müslim, "Libâs", 119-120; Ebû Dâvûd, "Libâs", 10, "Tereccül", 5; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Beyrut 1403/1983, I, 77; Nevevî, *Şerhu Müslim*, XIV, 106; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Sa'd), XXII, 143-144, 152-153; Şevkânî, *Neylül-evfâr*, VI, 214-216; Azîmâbâdî, *Avnül-ma'bûd*, XI, 225-228; "Dövme", *TA*, XIV, 50; W. C. Sturtevant, "Tattooing", *EBr*, XXI, 718; "Tattoo", *EJd*, XV, 831-832; "Tattooing", *The Illustrated Encyclopedia of Mankind*, London 1978, XVII, 2225-2228.

RAHMİ YARAN

DRAÇ

Arnavutluk'ta Adriyatik kıyısında önemli bir liman şehri.

Antikçağ'dan bu yana Arnavutluk'un en önemli limanı ve ülkenin en büyük şehirlerinden biri olup bugün nüfusu 90.000'in üzerindedir. Osmanlı hâkimi-

yetinde bulunduğu dönemlerde (1501-1912) Elbasan sancağına bağlı bir kadılık merkezi durumunda olan Draç (Durës, Durazzo) müstahkem kalesiyle, Via Egnatia denilen Balkanlar'ın içlerine kadar uzanan önemli ticaret yollarından birinin başlangıç noktasında yer almaktaydı. XIX. yüzyılda İşkodra vilâyetinin sancak merkezi haline gelip İslâmî bir merkez olarak önemi daha da artmıştı.

Güneydoğu Avrupa'nın en eski şehirlerinden biri olan Draç, milâttan önce 627'de Korint ve Corcyra'dan gelen Yunanlılar tarafından eski bir İllirya yerleşim bölgesinde kuruldu. Bu dönemlerde Dyrrachium veya Epidamnus olarak bilinen şehrin Avrupalılar arasındaki yaygın adı Durazzo, Dyrrachium'un İtalyanca'daki şekline dayanmaktadır. Osmanlıca'daki Draç veya Diraç adı ise Slavca'dan (Drač) gelmektedir. XVI. yüzyıl başlarında Pîrî Reis burayı Turaç (تراچ) imlâsıyla kaydederken daha sonra Draç (دراج) şeklinde kullanılmış ve bu ad yaygınlık kazanmıştır.

Grek ve Roma devrinden kalma büyük bir amfiteatr harabelerinin bulunduğu eski şehir, Adriyatik kıyılarına paralel uzanan ve kuzeybatı rüzgârlarının etkisine karşı korunmuş olan tepelerin sırtlarında yer almaktaydı. Tarih öncesi devirlerde bu tepeler bir ada durumundaydı ve zamanla Arnavutluk ana kara parçasıyla birleşmişlerdi. Özellikle Ortaçağ'larda büyük bataklıkların ortaya çıkması sırtma gibi hastalıklara yol açarak nüfusun azalmasına sebep olduysa da II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu bataklıklar kurutularak pamuk tarlalarına dönüştürüldü. Bu tabii gelişme asırlar boyunca şehrin inkişafında etkili oldu. Burası, deniz güçleri için oldukça kolay bir savunma üssü ve güzel bir tabii liman olmakla birlikte yaşamak için sağlıklı bir yer durumundaydı.

Romalılar devrinde 345'te şiddetli bir zelzele ile harap olan şehir, daha sonra kendisi de buralı olan Bizans İmparatoru Anastasios (491-518) tarafından büyük ölçüde yeniden yapıldı. Anastasios'un şehir surları 1000 × 1000 metrelik bir alanı içine alıyordu. Bunların bir kısmı sahil boyunca tepeler üzerinde, bir kısmı da şehrin doğusundaki ovada uzanıyordu. İlk devir Bizans surlarının güneybatı kısmı ayakta kalmış ve daha sonra Osmanlı savunma sistemi içinde yer almıştır.

XX. yüzyıldaki gibi Ortaçağ boyunca da çeşitli güçlerin yayılmacı planlarının esas hedeflerinden biri olarak iç bölgelere doğru ilerleyişin hareket noktası ve deniz üssü haline gelen Draç, XI. yüzyıl başları ile 1501 arasında en az otuz iki defa el değiştirdi. Bu tarihler arasında özellikle XIII. yüzyıldan itibaren şehrin tarihinde devamlı bir gerileme görüldü. 1273'te Sicilyalı Anjouvinler'in elinde iken şiddetli bir depremle harap olduğundan nüfusu azaldı. Şehrin yeniden imarı sırasında 1274-1285 yılları arasında yeni surlar yapılırken eski surların alanı yarıdan daha aza indirildi. Böylece eski şehrin kuzey yarısı tamamen sur dışında kalarak terkedildi. Aynı zamanda limanı bir deniz saldırısına karşı korumak için deniz kenarında yeni bir kale yapıldı. 1343-1347 arasında Sırp İmparatoru Stephan Dušan, Draç hariç bütün Arnavutluk'u zaptetti. Dušan'ın ölümünden sonra (1355) bir Arnavut beyi olan Charles Thopia 1368'de Draç'ı ele geçirdi ve ölümüne kadar (1388) kendisine başşehir ve yeni inşa ettiği donanmasına üs yaptı.

Osmanlılar 1385'te Thopia'nın mütefiki olarak Arnavutluk'un orta kesimlerinde etkilerini hissettirmeye başladılar. 1389 Kosova Zaferi'nden sonra da ülkede hâkim siyasi güç oldular. Savunmasız kalan Draç, Thopia'nın oğlu George tarafından Venedik'e bırakıldı. Onun şehir surlarını tamir ettirmesi sırasında Draç biraz daha küçüldü (1403). 1426'da surların durumu çok kötüydü; 1441'de ise kalenin yıkılmak üzere olduğu tesbit edilmişti. 1423 ve 1428'de Venedikliler burayı yeniden iskâna cazip hale getirmek için vergi mükellefiyetini kaldırdılar. Zira şehirde yaşayanlar çeşitli kıtlık olaylarından (1307, 1340), veba salgınlarından (1348, 1363, 1391, 1401), kötü hava şartları ve büyüyen bataklıklar sebebiyle baş gösteren sırtma hastalığından dolayı kayıplar vermişti.

Osmanlılar tarafından fethinden hemen önce 1499'da burayı gören Alman şövalyesi Arnold van Harff, Draç'ı büyük fakat tahrip edilmiş bir şehir olarak tarif eder. Dolayısıyla XIII. yüzyılın ortasında Draç'ın 25.000 nüfusa sahip olduğu şeklindeki tahmin mübalağalı olmalıdır. Ayrıca Osmanlılar şehri aldığı anda nüfusu yaklaşık 1000 civarında bulunuyordu. Draç'ın Osmanlı topraklarına ilhakı, Osmanlı Venedik savaşı sırasında (1499-1503) Ağustos 1501'de Mehmed Bey kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri tara-

findan gerçekleştirildi. Bazı kaynaklar, şehrin fâtihi Mehmed Bey'in Evrenosoğulları'na mensup olduğunu kaydederse de onun ünlü Üsküp Beyi İshak Bey'in oğlu olması ihtimali daha kuvvetlidir. Mehmed Bey Elbasan sancağı beyi olduğu için fetihten sonra Draç coğrafi durumu da göz önüne alınarak bu sancağa bağlandı. Bir Venedik raporunda bu sıralarda şehirde silâh kullanabilecek sadece 200 kişi olduğundan bahsedildiği gibi aynı rapordan şehrin konumunun iyi fakat boş, harap ve az nüfuslu olduğu anlatılmaktadır (Sanuto, IV, 15). Nitekim Osmanlılar fetihten sonra harabe haldeki şehri yeniden onarmaya başladılar. Bu imar hareketi özellikle şehrin oturlan kısmında, erken Bizans ve Ortaçağ dönemindekinin hemen hemen onda birini içine alan bir sahada yoğunluk kazandı. Bir Venedik casusu olan Domenego Grabusi'nin Ekim 1502'de yazdığı bir mektupta (Sanuto, IV, 368), Osmanlılar'ın Draç Kalesi'nde 100 süvari ve 600 asker yerleştirdiklerinden bahsedilir. Bunlar kalenin tahkim edilmesiyle uğraşıyorlardı.

Osmanlılar, şehrin asıl kilisesi olan üç bölümlü Bizans kilisesini camiye çevirdiler (Fetih Camii). Bu cami 1967 yılına kadar yeniden inşa edilmiş şekliyle varlığını sürdürüyordu. 13 × 13 m. ebadında büyük bir ibadet mekânı bulunan yapı ahşap tavanla örtülüydü, geniş ve açık bir revakla öne uzanıyordu. Caminin giderleri için bir vakıf bulunmamakla birlikte masraflar Draç tuzla (memleha) gelirlerinden karşılanıyordu (BA, MAD, nr. 5625). Caminin yanında bir de hamam bulunmaktaydı.

Bir liman olarak Draç, bütün Arnavutluk sahillerini kontrol eden Osmanlılar için fazla öneme sahip değildi. Bundan dolayı harabe ve metrük kaleyi fethetmelerinin asıl sebebi, buradaki zengin tuz yataklarının kontrolünü ele geçirmek olmalıdır. Hatta fetihten yirmi yıl sonra şehirden bahseden Piri Reis limanın pek iyi olmadığını yazar. Bu dönemde Draç askerî önemi olan bir kaleden ibaret olup sürekli bir sivil yerleşim yoktu, halk daha ziyade iç kesimdeki köylerde yoğun olarak yerleşmiş bulunuyordu. Nitekim XVI. yüzyılın ortalarında Osmanlılar Draç'tan 14 km. mesafede verimli bir arazide Kavaya adlı yeni bir yerleşim yeri kurmuşlardı. Burası Draç'a göre önemli bir gelişme kaydetti (1431'de 16 hâne, 1570'te 146 hâne, 1670'te 400 hâne ve bazı bü-

yük camiler bulunuyordu) ve Draç kadısı'nın ikamet ettiği bir merkez oldu.

XVII ve XVIII. yüzyıllarda Batı donanmalarına karşı Osmanlı gücüne hizmet veren çok küçük bir yer olan Draç'ı 1610'da gören Katolik piskoposu Mario Bizzi burada 300 civarında ev olduğunu kaydeder. Bu ise yaklaşık 1200-1400 kişilik bir nüfus demektir. 1081'de (1670-71) şehre gelen Evliya Çelebi de 150 kadar kiremit örtülü ev bulunduğundan ve Sultan Bayezid Camii'nden bahseder. Draç Kalesi, Arnavut âsilerinin saldırıları yüzünden az iskân edilen bir yerdirdi. Bununla beraber limanı oldukça işlekti ve Draç tuzlarından çıkarılan tuzlar Balkanlar'ın iç kesimlerine ve diğer yerlere ihraç ediliyordu. Evliya Çelebi'ye göre kalede 150 kişi bulunuyordu. 1079-1080 (1668-1669) tarihli Osmanlı bütçesinde ise Draç'ta 330 asker olduğu kayıtlıdır.

Draç limanının öneminin artması 1700 yıllarında Fransa, İngiltere, Hollanda ve Avusturya'nın burada konsolosluk açmasıyla başladı. Venedikliler'in de öteden beri burada konsolosları bulunuyordu. Pouqueville'e göre 1699'da şehirde 100 kadar Türk ve Rum tüccar yaşıyordu. Bunlar her yıl Osmanlı Devleti'nin yasaklamasına rağmen Venedik'e 3000 kental (300 ton) bal mumu, 15.000 kental (1500 ton) mamul bez, 15.000 parça ince deri ve 60-100 gemi buğday, arpa, mısır ve darı ihraç ediyorlardı.

XVIII. yüzyılın başlarındaki karışıklıklar şehrin tahrip olmasına yol açtı. Fransız elçisi Isnard, 1716'da şehirde sadece 200 kişinin kaldığından, etrafındaki verimli olmayan toprakların ekilmemiş olduğundan ve havasının kötülüğü sebebiyle sıtma hastalığının çoğaldığından bahsetmektedir. Fakat zamanla limanı sebebiyle şehirde yeniden canlanma meydana geldi. Von Reden, 1850-1853'lerde Draç'tan yapılan toplam ihracatın her yıl 672.000 Avusturya talerine ulaştığını ve ithalatın 455.000 taler olduğunu belirtmektedir.

Tanzimat reformları sırasında Draç Elbasan sancağından ayrıldı ve yeniden teşkilâtlandırılan İşkodra (İskenderiye) vilâyetine eklenerek sancak merkezi haline getirildi. Bu şekilde şehrin statüsündeki değişikliklerle birlikte öneminin artması üzerine çok sayıda hükümet binası inşa edildi. Ayrıca özel şahıslar için Batı tarzında otel ve lokantalar yapıldı. 1310 (1892-93) tarihli İşkodra vilâyeti salnâmesine göre şehirde 550 ev, dokuz han, bir hamam, 131 dükkân, 112

depo, üç cami, bir medrese, bir rüşdiye, iki müslüman, iki Rum Ortodoks, bir Katolik mektebi ve dört kilise bulunuyordu. Şehrin nüfusu 3018'i müslüman, 1510'u Ortodoks, 199'u Katolik, kırk yedisi diğer dinlere mensup olmak üzere 4700'ü aşmıştı.

1912'de yeni teşkil edilen Arnavutluk Devleti'ne dahil edilen ve bu devletin Tiran'dan önceki başşehri olan Draç, I ve II. Dünya savaşları sırasında yabancı işgali altında kaldı. 1944'te nüfusu 10.000 idi. Savaştan sonra yeni hükümet, yıkılan limanı modern bir şekilde yeniden inşa etti ve en önemlisi nüfus üzerinde olumsuz etkisi olan sahildeki bataklıkları ziraata elverişli hale getirdi. Bir demiryolu hattı Draç'ı Tiran, Elbasan ve Korçe'ye (Görice) bağladı. 1893'te Osmanlılar'ın Draç'ı Manastır'a ve oradan Selânik ve İstanbul'a bağlamak üzere düşündükleri demiryolu bağlantısı bir türlü gerçekleşmedi.

Şehrin tarihî eserleri arasında bulunan II. Bayezid dönemine ait kalenin bir kısmı bugün hâlâ ayakta. Limanın girişinde yer alan sağlam top kulesi, tarz ve teknik olarak Mora'daki Koron ve Kastel-i Mora'da (Rion) bulunan istihkâmlar ve Çanakkale'de yapılan iki kaledekiyle (Çanakkale ve Kilitbahir) aynı özelliği taşımaktadır. Bu kulenin Selânik'teki Zincirli ve Beyaz kulelere benzetilerek yanlış olarak Venedikliler'in eseri olduğu sanılmışsa da şimdi kaybolmuş olan kitâbesinin tarihi ve taşlardaki yosun ve bitkiler üzerinde yapılan kronolojik araştırmalar (dendrology), bunun Kanûnî Sultan Süleyman döneminde 942'de (1535-36) yapıldığını göstermektedir. 1960'lardaki bir restorasyon sırasında Draç Kulesi'nin yukarı kısmı yanlış restore edilerek top mazgalları ok ve yay mazgallarıyla değiştirilmiştir. Eski fotoğraflar binanın Osmanlı şeklini açık olarak göstermektedir. II. Bayezid Camii ve II. Dünya Savaşı sırasında İtalyanlar'ın yaptırdığı büyük beton cami, 1967'deki kültür devrimi sırasında ve sonrasında tahrip edildi. Bütün Osmanlı surları da 1927'deki şiddetli zelzele sırasında yıkılmıştı.

Bugün Draç Arkeoloji Müzesi salonunda bazı Osmanlı mezar taşları ve kitâbeleri korunmaktadır. En önemlisi, 1299 (1881-82) tarihli bir mahkeme binasının kitâbesi olup üzerinde Draç Meclisi İdare Kalemî başkâtibi şair Sâmî'nin on dört mısralık bir şiiri yer almaktadır.

Draç, XVI. yüzyıl Osmanlı şair ve âlimlerinden Kanûnî Sultan Süleyman'ın ne-

dimi ve Şam müftüsü olarak bilinen Fevri Ahmed Efendi'nin doğum yeridir. 978'-de (1570-71) vefat eden Fevri Ahmed Efendi Arapça, Farsça ve Türkçe eserler yazmış ve büyük bir divan bırakmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 477, s. 174; BA, MAD, nr. 5625; Piri Reis, *Kitâb-ı Bahriye* (nşr. Fevzi Kurdoğlu — Ali Haydar Alpagot), İstanbul 1935, s. 342; M. Sanuto, *Diari*, Venezia 1880, IV, 15, 368; Hoca Sâdeddin, *Tâcû't-tevârîh*, II, 133; Âli, *Künhü'l-ahbâr*, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. turc, nr. 73, vr. 188*; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 710-711; *Die Pilgerfahrt des Ritters Arnold von Harff* (nşr. E. V. Groote), Köln 1869, s. 65; *Die Chronik des Ahmed Sinân Celebi Genannt Bihişti: eine Quelle zur Geschichte des Osmanischen Reiches unter Sultan Bayezid II* (nşr. B. Moser), München 1980, s. 191-192; F. C. H. L. Pouqueville, *Voyage de la Grèce*, Paris 1826, I, 400; J. G. von Hahn, *Albanische Studien*, Jena 1855, II, 118-119; Fr. W. von Reden, *Die Türkei und Griechenland etc.*, Frankfurt 1856, s. 259; L. Heuzy — H. Daumet, *Mission archéologique de Macedoine*, Paris 1875, s. 349-392; *İşkodra Vilâyeti Sahnâmesi* (1310), s. 110; K. Jireček, "Die Lage und Vergangenheit der Stadt Durazzo in Albanien" (L. von Thallóczy, *Illyrisch-Albanische Forschungen* içinde), Wien-Leipzig 1916, I, 152-167; C. Prasn timer — A. Schöber, *Archeologische Forschungen in Albanien und Montenegro*, Wien 1919, s. 32 vd.; M. von Sufflay, *Städte und Burgen Albaniens, hauptsächlich während des Mittelalters*, Wien-Leipzig 1924, s. 19 vd.; L. Rey, "Les remparts de Durazzo", *Albania*, Paris 1925, s. 33-48; C. Jonuzi, *Guide d'Albanie*, Tirana 1958, s. 166-173; *Tourist Guide: Book of Albania*, Tirana 1969, s. 73-79; H. J. Kissling, "Zur Eroberung von Durazzo durch die Türken (1501)", *Studia Albanica Monacensia in memoriam Georgii Castriotae Scanderbegi*, München 1969, s. 23-31; S. Pollo — A. Puto, *Histoire de l'Albanie dès l'origine au nos jours*, Roanne 1974, s. 54-67; Richard Kreutel, "Der Fromme Bayezid", *Die Geschichte seiner Herrschaft (1481-1512) nach den altosmanischen Chroniken des Oruç und des Hanivaldanus*, Wien-Köln 1978, s. 141-144; Zija Shkodra, *La ville albanaise au cours de la renaissance nationale*, Tirana 1988; a.mlf., "Le mar ché albanais au XVIIIe siècle", *Studia Albanica*, I, Tirana 1966, s. 159-172; M. Kiel, *Ottoman Architecture in Albania: 1385-1912*, İstanbul 1990, s. 94-107; a.mlf., "A Note on the Exact Date of Construction of the White Tower of Thessaloniki", *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans*, Aldershot 1990, VI, 352-357; Fr. Babinger, "Ewlijâ Tschelabi's Reise wege in Albanien", *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen*, XXXIII, Berlin 1930, s. 138-178; V. Toçi, "L'amphitheatre de Dyrrah", *Monumentet*, sy. 2, Tirana 1971, s. 37-42; Gjerak Karaikaj, "Kalaja e Durrësit në mesjetë" a.e., sy. 13, Tirana 1977, s. 29-53; Alesandër Meksi, "Dy bazilika mesjetare të panjohura", a.e., sy. 13 (1977), s. 71-84; V. L. Ménage, "Drač", *EI²* (İng.), II, 616-617.

MACHIEL KIEL

DRAĞMAN KÜLLİYESİ

İstanbul Fatih'te
günümüzde Draman olarak
anılan semtte

XVI. yüzyıla ait küçük bir külliye.

Cami, tekke, sıbyan mektebi ve dârül-kurrâdan ibaret külliyesinin çekirdeğini meydana getiren cami-tekke, 948 (1541-42) yılında "drağman" veya "dragoman" denilen saray tercümanlarından Yünus Bey tarafından tesis edilmiştir. Bâninin aynı yerde daha önce yaptırdığı sıbyan mektebi ile küçük bir külliye teşkil eden bu kuruluşun cami-tevhidhâne ve der viş hücrelerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Yünus Bey'in kardeşi Mustafa Ağa'nın, tasarımı Mimar Sinan'a ait olan bu yapı topluluğunun yanına bir dârülkurrâ yaptırması, bu arada bunlara bir de harem binasının eklenmesi ve tekkenin ilk postnişini Bosnalı Şeyh Abdülmü'min Efendi'nin aynı yüzyılın üçüncü çeyreği içinde müstakil bir tevhidhâne inşa ettirmesi sonucunda külliyesinin mimari programı biraz daha genişlemiştir. Başlangıçta hem cami hem tevhidhâne olarak faaliyet gösterdiği anlaşılan ilk bina bu tarihten sonra yalnız cami görevi yapmış olmalıdır.

Drağman Külliyesi'nin zaman içinde geçirmiş olduğu onarım, değişiklik ve yenilenmeler arasında şunlar kayda değer: 1729'daki Balat yangınında hasar gören tekke ertesi yıl III. Ahmed tarafından yenilenmiş ve bu tarihten sonra o günlerdeki postnişini İszâde Şeyh Mehmed Sâlih Sahvî'nin lakabından dolayı İszâde Tekkesi adıyla da anılmaya başlamıştır. 1764'te III. Mustafa tekkeyi yeniden inşa ettirirken cami ve harem onarımdan geçirmiş, bu arada İszâde'nin kabri üzerine bir ahşap türbe yaptır-

mıştır. Cami ile sıbyan mektebinin Sultan Abdülaziz tarafından da 1873'te tamir ettirildiği bilinmektedir. 1914'te yıkılacak halde bulunduğu gerekçesiyle caminin çatısıyla son cemaat yeri yıktırılmış ve son cemaat yeri, pencere nisbetleri aslına uygun düşmeyecek bir biçimde yeniden yapılmıştır. 1925'te tek kelerin kapatılmasından sonra cami kullanılmaya devam etmiş, sıbyan mektebi de bir ara spor kulübü binası olmuştur. Külliye arsasının kuzeybatı köşesinde yer aldığı bilinen harem binası, caminin batı yönünde bulunduğu anlaşılan diğer tekke bölümleri, hazîre içindeki ahşap İszâde Türbesi ve kaynaklarda cümle kapısının önündeki merdivenlerden inildiğinde karşıya gelen köşede bulunduğu bildirilen dârülkurrâ ise tamamen ortadan kalkmıştır. 1970'li yıllarda cami ile Kur'an kursu olarak kullanılmaya başlanan sıbyan mektebinin giriş (kuzey) yönlerine mimari hüviyetlerine tamamen yabancı birtakım ilâveler yapılmış, ayrıca cami son yıllarda kurulan bir derneğin ön ayak olmasıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından önemli ölçüde değiştirilerek ihya edilmiş, bu arada harimin ahşap çatısının yerine kâgir bir kubbe yapılırken son cemaat yeri de mermer sütunlara oturtulan sivri kemerlerin taşıdığı kubbelerle donatılmıştır.

Külliyesinin cümle kapısı, doğuda Draman caddesi boyunca uzanan cami, tekke, sıbyan mektebi ve hazîrenin bulunduğu platformun istinat duvarı üzerinde yer almaktadır. İki kollu bir merdivenle ulaşılan basık kemerli kapının dış yüzünde cami-tekkenin inşa tarihini (948/1541-42) veren, Farsça manzum metni Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi'ye ait ta'lik bir kitâbe, iç yüzünde yine ta'lik hatla yazılmış Osmanlıca manzum metni Sâ-

Drağman Külliyesi'nde cami-tevhidhânenin batı cephesiyle hariminin 1983'te çekilen iki fotoğrafı
(M. Baha Tanman fotoğraf arşivi)

